

UDK 929.5 Sokolović, Ali-beg
94(497.5 Klis)“1574“(093)
Primljeno: 11. 3. 2014.
Prihvaćeno: 20. 5. 2015.
Izvorni znanstveni rad

Nekoliko osmanskih dokumenata o događajima u dalmatinske zaleđu u drugoj polovini 16. stoljeća¹

Elma Korić
Orijentalni institut
Univerzitet u Sarajevu
Zmaja od Bosne 8b
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
E-adresa: elma.koric@ois.unsa.ba

Primarna arhivska građa osmanskoga podrijetla obiluje mnoštvom podataka o prošlosti onih predjela koji su se određeno vrijeme u prošlosti nalazili u okvirima granica Osmanskoga Carstva, kao i ljudima koji su ih nastanjivali. Među dokumentima te vrste iznimno su važni kroci nacrti odluka donesenih na zasjedanjima Divana, koji su bilježeni u posebnu vrstu knjiga zvanih *mühimme defterleri*. U *mühimme defterima* iz perioda 1574.-1576. godine (br. 24, 25 i 26) sačuvani su nacrti nekoliko instrukcija upućenih Ali-begu Sokoloviću, koji je u navedenom periodu vršio funkciju kliškoga sandžakbega. Između ostaloga, u svesku br. 25 sačuvan je cjelokupan prijepis popisa s imenima nekolicine vojnihosoba, zajedno s Ali-begovom molbom da im se dodijeli stimulacija zbog iskazane hrabrosti u jednome sukobu s Uskocima u Kliškome sandžaku. Na popisu su navedena imena krupnih zaima i spahija, među kojima su zastupljeni i pripadnici elitnih krajiških obitelji Sokolović, Malkočević, Kopčić, Atlagić te neki drugi članovi osmanske administracije kao i pojedini članovi posada nekoliko tvrđava u Kliškome sandžaku. Zbog opsega dokumenta on neće biti preveden u cijelosti nego će, uz dodatna objašnjenja, biti navedeni samo oni podaci koji pružaju neke nove informacije o dijelu svakodnevice osmansko-mletačkoga prigraničja u dalmatinske zaleđu u drugoj polovini 16. stoljeća.

Ključne riječi: Osmansko-mletačko prigraničje, 16. stoljeće, Kliški sandžak, tvrđavske posade, krajiške elite, Ali-beg Sokolović

¹ Rad je nastao u sklopu naučno-istraživačkog projekta 05-39-3609-1/14. Orijentalnog instituta Univerziteta u Sarajevu: *Ljudi osmanskog pograničja u Bosni: Poroznost granica u kontakt zonama ranog novog vijeka*, (dr. sc. Elma Korić, mr. sc. Dženita Karić) podržanog od strane Ministarstva obrazovanja i nauke Federacije Bosne i Hercegovine za 2014. godinu.

Osmansku vlast u onim predjelima Dalmacije i Bosne koji su u 16. stoljeću spadali pod nadležnost kliškoga sandžakbega, u vrijeme velikoga vezira Mehmed-paše Sokolovića (1505. – 1579.) obnašali su skoro isključivo članovi obitelji Sokolović čineći tako dio povjerljive mreže velikoga vezira širom Osmanskoga Carstva.² Poput brojnih ostalih osmanskih funkcionara i Sokolovići su bili postavljani na različite vojno-upravne funkcije tek nakon što bi stekli potrebno obrazovanje u visokim dvorskim školama. Zbog te činjenice odnosno nepotizma Mehmed-paši nisu zamjerali ni najžešći kritičari smatrajući da on time nije nanosio štetu Carstvu s obzirom na to da su njegovi rođaci s izuzetnim uspjehom obavljali svoje dužnosti.³

U skladu s ambicijama Porte, koje su podrazumijevale širenje granica Osmanskoga Carstva k zapadu, uloga kliškoga sandžakbega bila je veoma važna te su se na toj funkciji u vrijeme velikoga vezira Mehmed-paše Sokolovića smjenjivali samo njegovi najsposobniji rođaci. Od 1560. godine kliški sandžakbeg bio je Mustafa-beg Sokolović, koji je ranije bio bosanski sandžakbeg, a potom i sandžakbeg Fileka u Mađarskoj. Od 29. kolovoza 1566. godine do 1578. godine bio je Budimski beglerbeg.⁴ Sljedeći kliški sandžakbeg bio je njegov brat Mehmed-beg, koji je 1566. godine postavljen za namjesnika Bosanskoga sandžaka, a potom je bio rumelijski i anadolski beglerbeg. Kasnije je bio kraljevićev učitelj (*lala*) i postao je poznatiji kao Lala Mehmed-paša Sokolović. Obavljao je i funkciju velikoga vezira od 1604. do 1606. godine.⁵ U periodu od 1566. do 1573. godine kliški sandžakbeg bio je njihov rođak Ferhad-beg Sokolović. U njegovo vrijeme teritorij Kliškoga sandžaka znatno je proširen osvajačkim akcijama prema Mletačkoj Republici, osobito u vrijeme trajanja Ciparskoga rata.

Ferhad-bega Sokolovićana funkciji sandžakbega Kliškoga sandžaka naslijedio je njegov mlađi brat Ali-beg. Na ovu poziciju postavljen je vjerojatno još prije ožujka 1573. godine kada se i Ferhad-beg prvi put spominje kao sandžakbeg Bosanskoga sandžaka.⁶ Ali-beg je bio kliški sandžakbeg najkasnije do svibnja 1576. godine jer se već u lipnju iste godine kao kliški sandžakbeg u osmanskim i mletačkim

² Više o Mehmed-paši Sokoloviću i ovoj obitelji vidjeti u: Radovan Samardžić, *Mehmed Sokolović* (II. izdanje, Beograd: Srpska književna zadruga, 1975); Gilles Veinstein, „Sokollu Mehmed Pacha“, *Encyclopaedia of Islam*, IX, (Leiden: Brill, 1997), 706-711; Behija Zlatar, „O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću“, *Prilozi Instituta za istoriju 14-15* (1978), 81-138; Giancarlo Casalle, *The Ottoman Age of Exploration*, (New York: Oxford University Press, 2010); Uroš Dakić, *The Sokollu family and the politics of cizierial households in the second half of the sixteenth century*, neobjavljeni magistarski rad, CEU, Budapest, 2012; Elma Korić, *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530-1590)* (Sarajevo: Orientalni institut, 2015).

³ Cornell H. Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton; New Jersey: Princeton University Press, 1986), 202.

⁴ Zlatar, *O nekim muslimanskim porodicama*, 116.

⁵ *Isto*, 117.

⁶ İstanbul, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühimme defterleri (MHM)* 21, dok. br. 430. (8. zilkade 980./13.3.1573.).

izvorima spominje Mustafa-beg.⁷ Kliški sandžakbeg Mustafa-beg u periodu od 1577. do 1578. godine izgradio je džamiju u Livnu, što se vidi i iz natpisa uklesanoga na kamenoj ploči iznad ulaza u džamiju.⁸ I u popisu Kliškoga sandžaka iz 1585. godine kao graditelj džamije naveden je Mustafa-beg, dok je u sljedećemu popisu istoga sandžaka iz 1604. godine kao graditelj upisan Mustafa-paša.⁹ Mustafa-beg u historiografiji se često poistovjećuje s čuvenim Lala Mustafa-pašom Sokolovićem, „osvajaćem Cipra i Širvana.“ Iz toga se može zaključiti da je veoma malena mogućnost da je on u periodu od 1578. do 1579. godine, makar i na kratko, obnašao funkciju kliškoga sandžakbega jer se tada nalazio na istočnoj granici Osmanskoga Carstva u svojstvu serdara pohoda na Širvan, a titulu paše i serdara nosio je još od kolovoza 1568. godine.¹⁰

Zbog istovjetnosti imena i funkcija koje su obavljali osmanski funkcionari u približno isto vrijeme, u historiografiji je došlo do zamjene identiteta i u slučaju Ali-bega te se nekada on poistovjećuje sa svojim daljim rođakom Kara Ali-begom Sokolovićem.¹¹ Međutim, prema historičaru Pečeviji, Kara Ali-beg bio je blizak rođak lala Mehmed-paše Sokolovića. Kao sandžakbeg Ostrogona i Stolnoga Biograda cijeli svoj život proveo je u Ugarskoj gdje je i poginuo 1595. godine prilikom obrane tvrđave Ostrogon.¹²

U vrijeme kada je Ali-beg preuzeo funkciju kliškoga sandžakbega, u Dalmaciji je bio aktualan proces osmansko-mletačkoga razgraničenja nakon završetka Ciparskoga rata.¹³ Ali-begu su u vezi s tim upućivane brojne naredbe s Porte, istovremeno kada i njegovomu starijem bratu Ferhad-begu, koji je bio osmanski predstavnik u mirovnim pregovorima i procesu razgraničenja iako je tada već bio sandžakbeg

⁷ I “documenti turchi” dell’Archivio di Stato di Venezia: inventario della miscellanea a cura di Maria Pia Pedani Fabris; con l’edizione dei registi di Alessio Bombaci, (Rome: Ministero per i beni culturali e ambientali, Ufficio centrale per i beni archivistici, 1994), 213 i 215; İstanbul, BOA, *MHM* 28, dok. br. 343.

⁸ Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine III - Bosanska krajina, zapadna Bosna i Hercegovina* (Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 1998), 105.

⁹ Fazileta Hafizović, „Novi podaci o vakufu/legatu Benlu-age u Đakovu“, *Scrinia Slavonica* 14 (2014), 41-51. Prema F. Hafizović u historiografiji je došlo do zamjene dvije ili više osoba s istim imenom (Mustafa-paša), a za precizniju identifikaciju bilo bi potrebno izvršiti temeljitije istraživanje.

¹⁰ Usp: Şerafettin Turan, „Lala Mustafa Paşa hakkında notlar ve vesikalar“, *Bellefen*, cilt XXII, sayı 88, Ekim 1958, 551-593; Gülizar Kara, *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin „Nâdiru'l-mehârib“ adlı eserinin edisyon kritiği ve muhtevasinin değerlendirilmesi*, magistarski rad, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009, 21.

¹¹ Samardžić, *Mehmed Sokolović*, 363; Zlatar, *O nekim muslimanskim porodicama*, 114.

¹² Ibrahim Alajbegović Pečevi, *Historija 1 (1520-1576)*. / Predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak, (El-Kalem-Orijentalni institut: Sarajevo, 2000), 371; Isti, *Historija 2 (1576-1640)*. / Predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak (El-Kalem-Orijentalni institut: Sarajevo, 2000), 149-152.

¹³ Vjeko Omašić, *Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog i Kandijskog rata i njegove posljedice*, sv. 1 (Trogir: Muzej grada Trogira, 1971); Seid M. Traljić, „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI i XVII stoljeću“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 20 (1973), 447-458; Elma Korić, „Uloga Ferhad-bega Sokolovića u utvrđivanju granica između Osmanskog carstva i Mletačke republike nakon završetka Kiparskog rata 1573. godine“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 33 (2012), 133-144; Walter Panciera, „Building a Boundary: the First Venetian-Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu* 45 (2013), 9-38.

Bosanskoga sandžaka.¹⁴ Među Ali-begova zaduženja, između ostaloga, spadalo je i pružanje pomoći sarajevskome kadiji prilikom popisa tvrđava i kaštela koji su, prema odredbama mirovnoga ugovora, pripali osmanskoj državi.¹⁵ Iako je, u načelu, zbog „gestrateške osjetljivosti pozicije središnja vlast tolerirala pojave koje je u drugim dijelovima Carstva nastojala suzbiti poput krijumčarenja,¹⁶ iz teksta jednoga dokumenta vidi se da je Ali-beg bio zadužen i za pokretanje istrage protiv Ismaila, dizdara tvrđave Lončarić, koji se bavio ilegalnom trgovinom odnosno bio je optužen da je krijumčario žito „prokletim nevjernicima.“¹⁷ Bivši kliški sandžakbeg Ferhad-beg i aktualni sandžakbeg Ali-beg u ovome periodu na Portu su poslali i jednu zajedničku molbu u vezi s dodjelom timara izvjesnome Mustafi.¹⁸

Iako je potpisom mirovnih ugovora načelno bilo dogovoreno i obećano suzdržavanje od bilo kakvih ratnih operacija na krajiškome prostoru tijekom razdoblja mira i primirja, obje strane teško su obuzdavale vojne jedinice u svojim tvrđavama, kako redovitu plaćenu vojsku, kojoj su plaće rijetko i neredovito isplaćivane, tako i neplaćene jedinice, koje su uglavnom živjele od pljačke.¹⁹ Uz to, vremenske nepogode koje su rezultirale nestašicom hrane svakako su bile dodatni motiv za pljačkaške pohode. Pohodi radi uzimanja plijena, ljetine s polja, živežnih namirnica, stoke te otimačine ljudi kao talaca, za razmjenu i novčani profit, bili su uobičajena slika s obje strane granice. U pljačkaškim pohodima koji su poduzimani s teritorija pod habsburškom upravom kao akteri se najčešće navode senjski uskoci i njihovi zapovjednici. U izvješćima koje je prije 1574. godine slao iz Senja Herbert Auersberg preporučuje da se Senjanima ne brane „izlasci“ na kopno jer su im oni „izvor prehrane i opskrbe.“ Također, navodi kako mu je „jednolična služba u Senju dosadna, ali je zanimljiva kada se izlazi u pljačku i palež.“²⁰ Napadi senjskih uskoka iz graničnih utvrda služili su, kako su ih obrazložili i sami kapetani, „da bi se uskoci uzdržavali.“²¹ I Ali-beg je u ovo vrijeme izvještavao o sukobu s uskocima, koji su „iz tvrđave Senj izlazili da plijene okolice.“²² Možda su upravo tom prilikom uskoci zarobili izvjesnoga Sulejmana te je njegov brat Ali, sinjski ceribaša, uputio molbu Porti da mu se preda brat „vojvode Luke(?),“ koji se nalazi

¹⁴ İstanbul, BOA, *MHM*24, dok. br. 292 i 561.

¹⁵ *Isto*, dok. br. 329.

¹⁶ Kornelija Jurin-Starčević, „Krajiške elite i izvori prihoda: primjer jadranskog zaleđa u 16. i 17. stoljeću“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55 (2006), 244.

¹⁷ İstanbul, BOA, *MHM*, 24, dok. br. 590.

¹⁸ İstanbul, BOA, *MHM*, 25, dok. br. 1731

¹⁹ Nataša Štefanec, Mislav Gregl, Neven Kovačev, „Prilozi za povijest diplomacije i vojnokrajiškog ratovanja u 16. stoljeću“, *Historijski zbornik* LXIII (2012), br. 1, 170.

²⁰ Ana Marija Grünfelder, „Vojna krajina i reformski procesi u ranom novom vijeku, s posebnim osvrtom na primorsku Krajinu i grad Senj“, *Senjski zbornik* 36 (2009), 98.

²¹ *Isto*.

²² İstanbul, BOA, *MHM* 25, dok. br. 1545.

među sultanskim zarobljenicima u Istanbulu, kako bi ga mogao razmijeniti za svoga brata. Stoga je Ali-begu naređeno da se pobrine za rješavanje navedenoga problema.²³

Prema Bogumilu Hrabaku kliški namjesnik Ali-beg Sokolović često je upućivao pritužbe šibenske knezu i kapetanu u vezi sa štetom koju su na osmanskome teritoriju nanosili mletački podanici pljačkajući osmanske podanike „u dosluhu s uskocima.“ Zbog toga je sandžakbeg zaprijetio knezu da će slučaj dostaviti i divanskome savjetu kao i mletačkome bailu u Carigradu.²⁴ Kliški sandžakbeg je u mjesecu ožujku 1574. godine poslao na Portu nekoliko izvješća o upadima uskoka na osmanski teritorij, ali s morske obale. S Porte mu je potom sugerirano da se o tome problemu dogovori s lokalnim mletačkim funkcionarima jer je tako dogovoreno u Istanbulu s novim mletačkim bailom i drugim izaslanicima.²⁵ Zbog učestalih napada s morske obale kliški sandžakbeg je u ovo vrijeme izvijestio i o potrebi izgradnje još nekoliko čamaca u brodogradilištu u Starome Obrovcu za što je bilo potrebno angažirati azape i martolose iz susjednih tvrđava.²⁶

Kao kliški sandžakbeg Ali-beg Sokolović u periodu od 1573. do 1576. godine uživao je godišnje prihode od *hasa*²⁷ u iznosu od 340.000 akči.²⁸ U osmanskim i drugim arhivima sigurno se krije još mnogo podataka o ovome osmanskom dužnosniku. Međutim, bez detaljnijega uvida u arhivsku građu ne može se precizno reći nešto više kao ni to do kada se točno Ali-beg nalazio u Kliškome sandžaku i kada je postavljen za pakračkoga sandžakbega. Prema jednome izvješću zapovjednika Slavonske krajine Veita von Hallea iz lipnja 1577. godine pakrački sandžakbeg bio je u to vrijeme Ahmed, koji je stolovao u Cerniku.²⁹ Kao sandžakbeg Pakračkog (Cerničkog) sandžaka³⁰ Ali-beg se spominje u literaturi u različitim kontekstima od 1578. godine pa sve do pogibije u jednome sukobu u Slavoniji

²³ Istanbul, BOA, *MHM* 26, dok. br. 232.

²⁴ Bogumil Hrabak „Vlaška i uskočka kretanja u severnoj Dalmaciji u XVI stoleću“, u *Benkovački kraj kroz vjekove* ur. Marko Atlagić, sv. 2 (Zadar: Narodni list, 1988), 107-258.

²⁵ Istanbul, BOA, *MHM* 24, dok. br. 45 i dok. br. 125. Kao prenosilac ovih pisama na Portu i natrag, navodi se Hasan, čehaja tvrđave Obrovac.

²⁶ Istanbul, BOA, *MHM* 24(?), (kopija: OIS ANUBIH 249/8), dok. br. 666.

²⁷ *Has* - vojničko leno čiji godišnji prihod iznosi najmanje 100.000 akči. Hasove su uživali sultani, članovi njihove porodice, zatim najviši državni funkcioneri centralne i pokrajinske vlasti u Osmanskom carstvu.

²⁸ *Osmanlı Belgelerinde Hırvatistan*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: Ankara, 2010. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 114), 281. (na osnovu BOA, TD 553, fo.1-4.)

²⁹ Štefanec et. al, *Prilozi za povijest diplomacije*, 186.

³⁰ Zbog prenošenja sjedišta sandžaka u zadnjoj trećini 16. stoljeća iz previše isturene Čazme u Pakrac, a zatim i u Cernik, sandžak Začasna u osmanskim se izvorima znao nazivati još i Pakračkim i Cerničkim sandžakom. Sva tri naziva u osmanskim izvorima javljaju se još i početkom 17. stoljeća. Nenad Močanin, *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2001), 7-11, 131-138.

1586. godine.³¹ Osim Ali-bega u istome je sukobu 1586. godine poginulo ukupno pedeset Osmanlija, a stotinu ih je zarobljeno. O tome su poslana izvješća u Graz, a ban je nadvojvodi Karlu poslao još „zarobljene zastave i Ali-begovu glavu.“³²

Nakon Ali-begove pogibije postojala je bojazan da će bosanski beglerbeg Ferhad-paša, koji se u izvješćima habsburških pograničnih zapovjednika redovito naziva *potentissimus*, krenuti osvetiti svoga brata.³³ Međutim, to se nije dogodilo, ne zbog „golemog naprezanja Osmanskog carstva u ratu s Perzijom“³⁴ nego najvjerojatnije zbog Ferhad-pašinoga lošeg zdravstvenog stanja. Prema pisanju osmanskoga kroničara Ibrahima Alajbegovića Pečevije, kojemu su Ferhad-paša i Ali-beg bili rođeni ujaci, Ferhad-paša se nešto ranije, dok je boravio na Krimu, bio jako razbolio i „pao na samrtnu postelju.“³⁵ Već početkom 1587. godine Ferhad-paša je legalizirao i svoju *vakufnamu*,³⁶ u kojoj je, između ostaloga, postojala i Ferhad-pašina odredba da *hatib*³⁷ džamije Ferhadije u Banjoj Luci svaki dan prouči dva džuzua iz *divne knjige Kur'an*, koja odvaja istinu od neistine, te da na gradu od učenja jednog džuzua pokloni duši rahmetli Rustem-bega, oca spomenutog dobrotvora, a od drugog za dušu zapovjednika Ali-bega, brata dobrotvora, Allah mu se smilovao, koji je sretno živio, a umro smrću hrabroga, Allah mu dao lahku zemlju, a Džennet kao prebivalište.³⁸

Ali-begov popis iz 1574. godine

U periodu kada se nalazio na funkciji sandžakbega Kliškoga sandžaka, Ali-beg Sokolović poslao je na Visoku portu popis s imenima spahija, zaima kao i članova posade nekih tvrđava u Kliškome sandžaku, kojima je, zbog njihovih zasluga u obrani Osmanskoga Carstva, bilo potrebno dodijeliti povišice. U popisu su navedena imena 24 zaima, 66 spahija s timarom, osam pojedinaca kojima je trebalo dodijeliti početne timare, potom osamnaest članova posade nekoliko

³¹ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća, knjiga V, četvrto doba: Vladanje kraljeva iz porodice Habsburga (1527-1740)* (Zagreb: Nakladni zavod MH, 1973), 432, 435 i 453; Ive Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo*, (Zagreb: Golden marketing, 1998), 153 i 154. Radoslav Lopašić, „Prilozi za povijest Hrvatske XVI i XVII stoljeća iz Štajerskog arhiva u Gracu“, *Starine JAZU XIX* (1887), 27, 47, 48, 51; Zlatar, *O nekim muslimanskim porodicama*, 114.

³² Lopašić, *Prilozi za povijest Hrvatske*, 52; Klaić, *Povijest Hrvata V*, 453.

³³ Mažuran, *Hrvati i Osmansko carstvo*, 157.

³⁴ *Isto*.

³⁵ Pečevi, *Historija 1*, 373.

³⁶ *Vakufnama* - zadužbinska povelja, isprava o zavještanju nekoga dobra u vjerske, prosvjetne, zdravstvene, socijalne, prometne i dobrotvorne svrhe.

³⁷ *Hatib* - govornik, propovjednik koji drži hutbu odnosno obaveznu prigodnu propovijed prilikom zajedničkih vjerskih obreda u džamiji petkom i za Bajram.

³⁸ „*Vakufnama Ferhad-paše Sokolovića*“, prev. Fazileta Cviko u *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Monumenta Turcica Historiam Slavorum Meridionalium Illustrantia, Tomus quintus, Serija III, *Vakufname*, knjiga 1, (Orijentalni institut: Sarajevo, 1985), 217-232.

tvrdava kojima su uvećane dnevnice za po jednu akću te 39 članova posade tvrđava koji su trebali dobiti po trećinu timara.³⁹ Ali-begov popis u cijelosti je prepisan u registar sultanskih naredbi, muhimme defter br. 24 iz 1574. godine. Popisi iste vrste, zvani *yoldaşlık defteri*, često su stizali iz pokrajina prilikom zahtjeva za dodjelu novih lena istaknutim ratnicima ili za dodjelu stimulacije na već postojeće nadarbine. Slični dokumenti evidentirani su i u nekim drugim fondovima istoga arhiva.⁴⁰ Na Ali-begovom popisu ubilježeni su brojni vojnici koji su bili na smjeni u Kliškome sandžaku, a njihovi zeameti i timari nalazili su se u sandžacima Klis, Bosna, Hercegovina, Prizren, Zvornik, Kruševac (osm.-Alacahisar), Karli Ili (grč.-Κάρλελι), Sofija (osm.Paşa), Istolni Belgrad (mađ. Székesfehérvár), Skopje, Köstendil (bug. Кюстендил), Dugađin (Dukagin), Moreja (Mora) i Skadar (Iskenderije). Boravak vojnika iz ovih sandžaka na smjeni u Kliškome sandžaku kao ispomoc bila je redovita pojava i u vrijeme kliškoga sandžakbega Ferhad-bega Sokolovića, o čemu svjedoče i brojni podaci u osmanskim izvorima.⁴¹

I ovaj popis jedan je od pokazatelja da su u Kliškome sandžaku, čak i u vrijeme kada je Ciparski rat već bio završen, a mirovni ugovor između Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva potpisan, pogranični sukobi još su uvijek bili sastavni dio svakodnevice. Iz teksta Ali-begove molbe, koju je kao prilog poslao Porti uz ovaj popis, saznajemo da su se svi evidentirani pojedinci istaknuli u jednome većem sukobu sa senjskim uskocima u Bilajskome polju. Ali-beg je predložio da im se dodijeli novčana stimulacija zbog toga što su pokazali izuzetnu „hrabrost i srčanost u sprečavanju prokletih neprijatelja koji su iz ratnih tvrđava pokornih Beču izašli da bi plijenili i orobili sela u Bilajskome polju.“⁴²

U navedenome sukobu s osmanske strane sudjelovalo je najmanje 155 osoba. Već na početku popisa navedena su imena nekoliko pripadnika važnih obitelji čiji se članovi ubrajaju u „krajišku elitu.“⁴³ Među njima su i dvojica Sokolovića, koji do sada nisu bili poznati u historiografiji: „Mustafa, brat Ali-bega, kliškoga sandžakbega,“ koji je uživao prihode od zeameta u visini od 40.191 akće te „Kasim, sin Ali-bega, kliškog sandžakbega“ koji je, također, uživao prihode sa zeameta i to u iznosu od 20.000 akći.⁴⁴

³⁹ İstanbul, BOA, *MHM* 25, 150-153.

⁴⁰ Npr. İstanbul, BOA, *MAD. d.*, 675.

⁴¹ Npr. *9 Numaralı Mühimme Defteri (977.-978. / 1569.-1570.)*, Özet ve Transkripsiyon, Orhan Paşazade, İstanbul, 2006., dok. br. 220 i 221; *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-79/1570-72)*, Özet, Transkripsiyon ve Indeks, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, no. 33, Ankara, 1996., dok. br. c. 7, c. 40. i 42.

⁴² Npr. *9 Numaralı Mühimme Defteri (977.-978. / 1569.-1570.)*, Özet ve Transkripsiyon, Orhan Paşazade, İstanbul, 2006., dok. br. 220 i 221; *12 Numaralı Mühimme Defteri (978-79/1570-72)*, Özet, Transkripsiyon ve Indeks, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, no. 33, Ankara, 1996., dok. br. c. 7, c. 40. i 42.

⁴³ İstanbul, BOA, *MHM* 25, dok. br. 1542.

⁴⁴ Pod oznakom „krajiške elite“ podrazumijevaju se prvenstveno predstavnici samoga vrha pokrajinske vlasti i viši sloj askera (sandžak-begovci, vojvode, kapetani, utjecajni zaimi i age). Usp: Jurin Starčević, *Krajiške elite*.

Velika zastupljenost osoba iz nahija Uskoplje, Rama i bliže okolice, koji su od samoga osnivanja Kliškoga sandžaka obavljali niže ili više dužnosti u Klisu i okolici, nije slučajna koincidencija. U skladu s osmanskim taktikom popunjavanja posada iz stabiliziranih područja osobe povezane zajedničkim zavičajnim podrijetlom, poput Murad-bega Kopčića i Malkoč-bega, trajno su se doseljavale u Kliški sandžak.⁴⁵ Potomke znamenitoga bosanskog sandžakbega Malkoč-bega u ovome popisu pronalazimo evidentirane među istaknutim pripadnicima elitnoga sloja društva. Ali-beg, sin Malkoč-bega, kapetan rijeke Save, u popisu je naveden kao uživatelj zemeta u sandžaku Hercegovina u iznosu od 54.090 akči.⁴⁶ Prema Behiji Zlatar, Ali-beg je i ranije uživao zemet u nahiji Sokol čiji su prihodi iznosili 32.564 akče.⁴⁷ U popisu Kliškoga sandžaka iz 1574. godine ubilježeni su i njegovi zemljišni posjedi u nahijama Rama i Kupres.⁴⁸ Oko 1571. godine njegov zemet, koji je uživao u Hercegovackome sandžaku, pripojen je carskoj zemlji te je na zahtjev sandžbegova Klisa i Bosne Ali-beg u zamjenu dobio zemet u sandžaku Prizren u iznosu od 32.780 akči, a koji je ranije uživao njegov otac Malkoč-beg.⁴⁹ U Opširnome popisu Prizrenskoga sandžaka iz 1571. godine evidentiran je zemet Ali-bega, Malkočeva sina u iznosu od 32.700 akči. Jedan dio zemeta činilo je selo Lišani,⁵⁰ a drugi dio sela: Samodraža, Veliki i Mali (O)Rahovac i Donji Ribnik.⁵¹

Osim kapetana Ali-bega u popisu je naveden i njegov brat *miralaj (alajbeg)*⁵² Kliškoga sandžaka Omer, sin Malkoč-bega. Prema podacima u ovome popisu on je za svoju službu uživao zemet koji je donosio godišnje prihode u iznosu od 52.696 akči.⁵³ Prema podacima u popisu Kliškoga sandžaka iz istoga perioda alajbeg Omer posjedovao je čifluke u Kupresu, a u njegovu posjedu bile su i mezre Gornji i Donji Kopčić u naselju Kopčić gdje je pokopan i njegov djed Kara Osman.⁵⁴ U njegovome posjedu bio je i jedan vinograd u blizini Prozora, zatim *čifluk*⁵⁵ u selu Vidrička u nahiji Uskoplje, koji je ranije pripadao njegovome ocu. U istoj *nahiji*,⁵⁶

⁴⁵ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 150.

⁴⁶ Krešimir Kužić, „Osmanlijski zapovjedni kadar u tvrđavama Klis, Lončarić i Kamen oko 1630. godine“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanostu HAZU* 23 (2005), 201.

⁴⁷ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 150.

⁴⁸ Behija Zlatar, „O Malkočima“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 26 (1978), 110; Ankara, Tapu ve Kadastro (TK), *Tapu defterleri* (TD), br. 137.

⁴⁹ Zlatar, *O Malkočima*, 110; Istanbul, BOA, *Tapu Tahrir Defterleri* (TD), br. 533, fo. 80.

⁵⁰ Zlatar, *O Malkočima*, 110; Istanbul, BOA, *MHM* 15, dok. br. 58.

⁵¹ Tatjana Katić, *Opširni popis Prizrenskog sandžaka iz 1571. godine* (Beograd: Istorijski institut 2010), 80.

⁵² *Isto*, 170-175.

⁵³ *Miralaj (alajbeg)* - vojni zapovjednik, pukovnik.

⁵⁴ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 150.

⁵⁵ Zlatar, *O Malkočima*, 110; Istanbul, BOA, *TD* 553, fo. 80.

⁵⁶ *Čifluk (čifluk)* - kompleks zemljišta koji se može obraditi s jednim parom volova.

u selu Poričje, imao je čifluk koji je kupio, a u selu Gostavić njegov je bio i dio *zemina*,⁵⁷ koji je u prethodnome popisu bio upisan na osobu koja nije pripadala obitelji Malkočevića. Godine 1586. posjedovao je i čifluk u nahiji Ključ, na dijelu sela Prisika, kao i čifluk, zemlju i livade u blizini tvrđave Vranograč u nahiji Bilaj Blagaj.⁵⁸

U Ali-begovome popisu ubilježen je i Omer-begov sin Sulejman kao uživatelj timara u iznosu od pet tisuća akči.⁵⁹

Još jedan Malkoč-begov sin, Osman-beg, također je naveden u istome popisu kao uživatelj zeameta u Zvorničkome sandžaku u iznosu od trideset tisuća akči.⁶⁰ On je i 1574. i 1586. godine imao posjede u Kupresu kao i u nahiji Nadin te selu Gradac u nahiji Ključ.⁶¹

Spomenute članove obitelji Malkočević i Kopčić ovom prilikom nije bio problem identificirati jer su već odranije poznati u historiografiji. Uz to i sama činjenica da su u ovome popisu uz njihova imena navedena i imena njihovih očeva ili prezimena uvelike je pomogla pri točnoj identifikaciji. Međutim, u pojedinim slučajevima, iako je uz ime pojedinca (zajedno s imenom njegova oca) bila navedena i njegova titula, čak ni to nije bilo dovoljno da se ustanovi o kome se točno radi. U Ali-begovome popisu među krupnim zaimima navedeni su sinovi izvjesnoga Mehmed-bega: Sulejman, Husejn i Ahmed. Ono što pokazuje ovaj popis jest da je i Mehmed-beg morao biti istaknuta figura svoga vremena i vjerojatno Malkoč-begov suvremenik jer su njihovi sinovi u isto vrijeme djelovali u istome rangu kao članovi osmanske vojno-upravne elite. Budući da nije dano pobliže objašnjenje uz ime Mehmed-bega ili njegovo eventualno prezime, za sada nije moguće precizno tvrditi o kome se radi. Zeameti Mehmed-begovih sinova nalazili su se u sandžaku Dukadžin: Sulejman-beg je uživao zeamet u iznosu od 21.680, Husejn-beg 22.821, a Ahmed-beg 25.500 akči.⁶²

Među visoko plaćenim dužnosnicima u Kliškome sandžaku bio je i Muhammed, *kadija* Novosela,⁶³ koji je za svoju službu primao dnevnicu od 25 akči, potom Ferhad *čehaja*,⁶⁴ koji je uživao zeamet od 26.000 akči u sandžaku Istolni Belgrad i

⁵⁷ *Nahija* - oblast; najniža upravna i teritorijalna jedinica u Osmanskom Carstvu.

⁵⁸ *Zemin* - veći kompleks obradivog zemljišta.

⁵⁹ Fazileta Hafizović, „Posjedi zvaničnika i njihovih porodica u Kliškom sandžaku u XVI stoljeću“, *Znakovi vremena* 48-49 (2010), 12.

⁶⁰ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 151.

⁶¹ *Isto*, 150.

⁶² Zlatar, *O Malkočima*, 111.

⁶³ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 150. S obzirom na to da su se zeameti sva tri Mehmed-begova sina nalazili u Dukadžinu, Mehmed-beg mogao bi biti identičan sa smederevskim sandžakbegom Dukadžinoglu Mehmed-begom kojega Pečevija spominje kao jednoga od sudionika opsade Pešte 1542. godine. Usp: Pečevi, *Historija 1*, 294. Međutim, zbog nedostatka dodatnih pokazatelja ova tvrdnja nije konačna.

⁶⁴ Kadiluk Novosel (*kadiluk*-područje pod nadležtvom jednoga šerijatskog suca odnosno *kadije*) osnovan je nakon 1560. godine, a obuhvaćao je predjele oko današnjega Bosanskog Petrovca i Kulen-Vakufa

katib (pisar) Jusuf, koji je u sandžaku Kruševac uživao zeamet u iznosu od 34.000 akči. Nešto manje „plaćeni“ od svojih kolega bili su Mustafa *ćehaja*, koji je uživao timar u iznosu od 14.999 akči u sandžaku Dukadin, dok je drugi Mustafa *ćehaja* uživao timar od 9309 akči te *Katib* Hasan, koji je za svoju službu uživao timar u Skadarskome sandžaku, a čiji iznos nije ubilježen u ovome popisu. Izvjesni Deli-Sinan uživao je zeamet u iznosu od dvadeset tisuća akči, dok je Atlu-aginzeamet iznosio 20.500 akči.⁶⁵ Atlu-aga jest rodonačelnik porodice Atlagić, čiji su članovi i u kasnijim stoljećima zauzimali važnu poziciju među kadrovima osmanske administracije. On bi mogao biti identičan s timarnikom Atljom (Atlu), koji se spominje u popisu Kliškoga sandžaka iz 1550. godine kao uživatelj timara u iznosu od tri tisuće akči.⁶⁶ Prema podacima u popisu Kliškoga sandžaka iz 1574. godine Atlu-aga je, zajedno s još nekoliko ljudi, posjedovao jedan čifluk u nahiji Nadin.⁶⁷ Atlu-aga se, u različitom kontekstu, spominje i u nekim drugim izvorima iz ovoga vremena.⁶⁸

Mustafa *vojvoda*⁶⁹ s timarom od 17.130 akči upisan je među spahije kao i Mehmed *ceribaša*,⁷⁰ čiji se timar nalazio u Kliškome sandžaku i iznosio je 19.548 akči.⁷¹ U detaljnome popisu sandžaka Klis i Krka iz 1604. godine *ceribaša* Mehmed ubilježen je kao stanovnik mahale časne džamije Mehmed-age u kasabi Livno.⁷² Kliški sandžak imao je svoga alajbega i *ceribašuveć* sredinom 17. stoljeća kada je Evlija Čelebija posjetio Livno.⁷³

Među spahijama navedenim u Ali-begovom popisu nalazi se samo jedan član obitelji Kopčić: Kasim, Muradov sin. Riječ je o istoimenome unuku čuvenoga kliškog sandžakbega Kasim-bega Kopčića. On je uživao prihode s timara u Kliškome sandžaku, koji su, uz povišicu, iznosili 16.200 akči.⁷⁴ Kasim-beg evidentiran

u Bosni i Hercegovini. Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*. Drugo izdanje (Sarajevo: Svjetlost, 1982), 214.

⁶⁵ *Ćehaja* (*kethoda*) - pomoćnik, zastupnik nekoga visokog osmanskog funkcionara; starješina jednoga esnafa, skupine ili naselja. Međutim, nekada se ovaj termin koristi i za oznaku komandnoga osoblja u nekim rodovima posada tvrđave.

⁶⁶ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 151.

⁶⁷ *Opširni popis Kliškoga sandžaka iz 1550. godine*, prijevod i obrada Fehim Dž. Spaho i Ahmed Aličić, (Orijentalni institut: Sarajevo, 2007), 389-391.

⁶⁸ Fazileta Hafizović, „Prilog historiji Gazi Husrev-begovog vakufa – nahija Kožulova u livi Krka“, *Znakovi vremena* 39-40 (2008), 187.

⁶⁹ Isto; *Ahkam defter*, OIS ANUBiH, br. 75,199, prijevod A. Polimac.

⁷⁰ *Vojvoda* - naziv vojvoda upotrebljavan je u više značenja u osmanskoj administraciji, a između ostalog vojvoda je bio upravitelj hasova sandžakbega i izvršni organ sandžakbega.

⁷¹ *Ceribaša* (*čeribaşı*) - neposredni starješina spahija u jednoj ili više nahija odnosno izvršni *alajbegov* organ pri mobilizaciji spahijske vojske na jednome području.

⁷² Istanbul, BOA, *MHM* 25, 151.

⁷³ Ankara, TK, *TD* br. 475, fo. 81.

⁷⁴ *Putopis Evlije Čelebije, odlomci o jugoslovenskim zemljama*, prijevod, uvod i komentar Hazim Šabanović (Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 1979), 139.

je i u popisu Kliškoga sandžaka iz 1574. godine kao uživatelj nekih zemljišnih posjeda u Rami. On je te posjede uživao zajedno sa svojom braćom.⁷⁵ U istome popisu nalazi se i zabilješka da su spomenuti navedene posjede „naslijedili od svojih drevnih predaka.“⁷⁶

Prema Ali-begovoj molbi svim navedenim zaimima odobrena je stimulacija u iznosu od po dvije tisuće akči, a spahijama po tisuću i pol akči.⁷⁷

U popisu su, potom, navedena imena još osmorice pojedinaca kojima su trebali biti dodijeljeni početni timari jer su se i oni iskazali u navedenome boju. Među njima su dva sina zaima Mustafe kao i sin katiba Balija.

Među onima koji su „pokazali hrabrost“ u navedenim događajima navedeni su i članovi posade nekoliko tvrđava u Kliškome sandžaku. Prema podacima koje pružaju izvori osmanskoga podrijetla, lanac utvrda ovoga osmanskog serhata odnosno sustav najisturenijega vojnog pojasa osmanske države u jugozapadnome pograničju naspram Mletačke Republike i Habsburške Monarhije u razmaci od 1573. do 1574. godine činile su utvrde: Nečven, Sinj, Vrh Rika (Vrlika), Drniš, Knin, Zvonigrad i Boričevac s timarskim posadama te Udbina, Velin, Bilaj Bunić, Ostrovica, Bilaj Barlet, Vrčevo, Zemunik, Poličnik, Obrovac, Nadin, Karin, Vrana, Rakitnica, Kašić, Daslina, Drniš, Klis, Lončarić i Kamengrad s posadama dnevnika.⁷⁸ Neki od članova posade čija su imena navedena u Ali-begovome popisu, zbog učešća i hrabrosti pokazane u navedenome sukobu, bili su predloženi za dodjelu povišica na dnevnicu u iznosu od jedne akče.⁷⁹ Drugima su, iz istoga razloga, umjesto dnevnica bili dodijeljeni kolektivni timari (ponačelu trećine).⁸⁰ Posadu osmanskih tvrđava sačinjavalo je pet rodova vojske: mustahfizi,⁸¹ azapi,⁸²

⁷⁵ Istanbul, BOA, *MHM* 25, 151.

⁷⁶ Behija Zlatar, „Kopčići i Viličić“, *Prilozi Instituta za istoriju XIII* (1977), br. 13, 326; Istanbul, BOA, *TD* 533, fo. 77a.

⁷⁷ Istanbul, BOA, *MHM* 25, dok. br. 1542.

⁷⁸ Usp: Fehim Dž. Spaho, „Vojna organizacija turske vlasti u Kliškom sandžaku u XVII stoljeću“, *Zbornik Cetinske krajine* 4 (1989), 73-79; Aladin Husić, „Vojne prilike u splitsko-zadarskom zaleđu u 16. stoljeću: osmanski serhat 1530-1573“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 56/2006 (2007), 125-144; Kužić, *Osmanlijski zapovjedni kadar*.

⁷⁹ Istanbul, BOA, *MHM* 25, dok. br. 1543.

⁸⁰ *Isto*, dok. br. 1544. Ključni razlozi zbog kojih je središnja vlast odlučila određenoj posadi dodijeliti kolektivni timar mogli bi biti nedostatak novca, smještaj i status vojne posade. Udio pojedinoga vojnika u takvome prihodu vjerojatno je također ovisio o položaju. Više u: Kornelija Jurin-Starčević, „Vojne snage Kliškog i Krčko-Ličkog sandžaka pred Kandijski rat-osmanska vojska plaćenika“, u *Zbornik Mire Kolar Dimitrijević* ur. Damir Agičić, (Zagreb: FF press, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2003), 79-93.

⁸¹ *Mustahfiz* - mustahfizi su stacionarni odredi, „čuvari utvrda,“ a njihova uloga bila je stalna zaštita utvrde. Kao i ostali rodovi vojske dijelili su se na džemate, buljuke i ode, kojima su zapovijedali age, buljukbaše, serode/odabaše i čehaje/kethode, koji su obično bili agini zamjenici.

⁸² *Azap* - azapi („neoženjeni“) – isprva su bili laki strijelci na bojnome polju, a od 14. stoljeća laka pješadija u utvrdama; potom i čuvari brodova u utvrdama na obali.

farisi,⁸³ topdžije i martolosi.⁸⁴ Imena nekih članova posade tvrđava Kliškoga sandžaka, s titulama i dnevnicama, evidentirana su u Ali-begovome popisu:

1. Ibrahim, *aga farisa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 13
2. Sulejman, *aga martolosa* tvrđave Nova Ostrovica, dnevno 8
3. Džafer, *ćehaja farisa* tvrđave Vranograč, pripada spomenutome, dnevno 12
4. Kurd, *seroda prve ode azapa* tvrđave Vranograč, pripada spomenutome, dnevno 5
5. Radič, *seroda druge ode azapa* spomenute tvrđave u Kliškome sandžaku, dnevno 5
6. Husejn, *serbuljuk mustahfiza* spomenute tvrđave, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 5
7. Mustafa, *divane*⁸⁵ *mustahfiza* tvrđave Nova Ostrovica u Kliškome sandžaku, dnevno 4
8. Mustafa, Hlevne (iz Livna), *serbuljuk mustahfiza* tvrđave Nova Ostrovica, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 6
9. Oruč, sin Alijin, *serbuljuk mustahfiza* tvrđave Nova Ostrovica, dnevno 4
10. Tanriverdi, *seroda farisa* tvrđave Vranograč, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 8
11. Ismail, *ćehaja azapa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada spomenutome, dnevno 7
12. Ibrahim, sin Kurdov, *seroda azapa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada spomenutome, dnevno 5
13. Ferhad, *reis*⁸⁶ *azapa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada spomenutome, dnevno 6
14. Mustafa, sin Umurov, *seroda azapa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada spomenutome, dnevno 4

⁸³ *Faris* - farisi su bili glavni rod plaćeničke konjice po tvrđavama. Plaća im je iznosila deset do dvadeset akči dnevno i bili su najbolje plaćeni vojnici po gradovima. Uloga im je bila operativne naravi - brzo izvidanje i manevriranje. Dijelili su se na džemate kojima su zapovijedali age. Svaki faris imao je svoga konja kojega je sam izdržavao.

⁸⁴ *Martolos* - osmanski izvori razlikuju plaćene i neplaćene martolose. Plaćeni martolosi predstavljali su regularne operativne jedinice u utvrdama, među njima je bilo i dosta kršćana, a služili i kao vodiči, uhode, čuvari podno i oko utvrda i tako dalje. Neplaćeni martolosi za svoju su poluvojnu službu bili oslobođeni dijela poreznih tereta. Služili su kao policija, a pravno gledajući pripadali su skupini „mu'af ve müselleme reaya.“ Neposredne starješine martolosa bili su baše, vojvode, harambaše ili age.

⁸⁵ *Divane* - ovim su izrazom, u značenju junak, nazivani age i niži zapovjednici martolosa, azapa i nekih drugih rodova vojske u gradovima.

⁸⁶ *Reis* - reis se ubrajao u komandno osoblje azapa, a s obzirom na visinu dnevnice po rangu je bio nešto niži od ćehaje, a viši od odabaše, a na što, po osnovi visine dnevnice, ukazuju i podaci u ovome popisu.

15. Muruvvet, *divane farisa* tvrđave Nova Ostrovica, u prvoj odi, dnevno 5
16. Bajezid, sin Abdullahov, *seroda farisa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada spomenutome, dnevno 6
17. Ibrahim, sin Muhammedov, *seroda treće ode farisa* tvrđave Nova Ostrovica, pripada spomenutome, dnevno 4
18. Mustafa, sin Kejvanov, *serbuljuk šestoga buljuka mustahfiza* tvrđave Udbina, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 7

Oni kojima su dodijeljeni kolektivni timari (po načelu trećine):

1. Selim, *aga farisa* tvrđave Drniš, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 16
2. Karaman, *drugi aga farisa* tvrđave Vrana u Kliškome sandžaku, dnevno 20
3. *Katib* Husrev, *aga martolosa* tvrđave Drniš, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 14
4. Hasan, *aga tvrđave* Vrana, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 16
5. Jusuf, *aga martolosa* tvrđave Polešnik, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 14
6. Idriz, *aga farisa* tvrđave Sinj, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 14
7. Hasan, *ćehaja tvrđave* Rakitnica, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 12
8. Sulejman, *aga martolosa* tvrđave Skradin, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 10
9. Merdžan, *ćehaja tvrđave* Barlet Bilaj, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 10
10. Hadži Mehmed, *ćehaja azapa* tvrđave Bunić, u spomenutome sandžaku, dnevno 6
11. Husrev, *aga martolosa* tvrđave Dazlina, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 14
12. Mahmud, *aga farisa* tvrđave Udbina, pripada spomenutome, dnevno 14
13. Behram, *seroda treće ode martolosa* tvrđave Zemunik, pripada spomenutome, dnevno 8
14. Hurem, *faris* tvrđave Lončarić, pripada spomenutome, u trećoj odi, dnevno 6
15. *Katib* Mustafa, *alemdar farisa* tvrđave Vrana, pripada spomenutome, dnevno 10
16. Husejn, sin Ahmedov, *serbuljuk mustahfiza* tvrđave Skoplje u Skadarskome sandžaku, dnevno 6
17. Hasan, *divane farisa* tvrđave Zemunik, u prvoj odi, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 7
18. Sulejman, sin Hamzin, *faris* tvrđave Zemunik, u drugoj odi, pripada spomenutome, dnevno 7

19. Hasan, sin Abdullahov, *faris* tvrđave Zemunik, u sedmoj odi, pripada spomenutome, dnevno 7
20. Osman, *seroda prve ode farisa* tvrđave Lončarić, pripada spomenutome, dnevno 7
21. Ferhad, *faris* tvrđave Drniš, drugi seroda, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 7
22. Mahmud, sin Ejnehanov, *faris* tvrđave Zemun, pripada Kliškome sandžaku, dnevno 7
23. Husejn, sin Mustafin, *seroda sedme ode farisa* tvrđave Vranograč, pripada spomenutome, dnevno 7
24. Ali, sin Alagözov, *faris* tvrđave Vranograč, pripada spomenutome, dnevno 7
25. Ibrahim, *faris* tvrđave Nova Ostrovia, pripada spomenutome, dnevno 5
26. Hasan, *faris* u prvoj odi tvrđave Bilaj, pripada spomenutome, dnevno 6
27. Husejn, sin Muradov, *faris u trećoj odi* tvrđave Bilaj, pripada spomenutome, dnevno 5
28. Omer, *seroda treće ode farisa* tvrđave Lončarić, pripada spomenutome, dnevno 7
29. Ferhad, *ćehaja mustahfiza* tvrđave Sokol. Sa strane je upisana bilješka da mu se dodijeli dio timara u iznosu od 2520 akči
30. Halil, sin Kasimov, *azap* tvrđave Rakitnica, u trećoj odi, pripada spomenutome, dnevno 6
31. Mehmed, sin Ibrahimov, tvrđava Vranograč, u trećoj odi, pripada spomenutome, dnevno 7
32. Muhammed iz Livna, *azap* tvrđave Stari Obrovac, u prvoj odi, pripada spomenutome, dnevno 4
33. Hizir, sin Mustafin, *martolos* tvrđave Zemunik, u prvoj odi, pripada spomenutome, dnevno 7
34. Ahmed iz Livna, *azap* tvrđave Novi, pripada spomenutome, u četvrtom buljuku, dnevno 4
35. Kubad Abdullahov, *seroda* tvrđave (nečitko), pripada spomenutome, dnevno 9
36. Džafer Bosna, *mustahfiz* tvrđave Vrana, u četvrtome buljuku, pripada spomenutome, dnevno 5
37. Husejn, *seroda prve ode farisa* tvrđave Nadin, dnevno 7
38. Mehmed, *čauš⁸⁷ farisa* tvrđave Nadin, pripada drugome agi, dnevno 7

⁸⁷ Čauš - u ovome kontekstu vjerovatno glasnik ili nižerangirani vojni činovnik.

Ukupno je navedeno 38 osoba. Kao 39. osoba u popisu je naveden Mustafin sin Ali, uz napomenu da mu je već dodijeljen dio timara u iznosu od 5333 akče.

Fragment Ali-begova popisa s imenima i dnevnicama članova posade nekoliko tvrđava u Kliškome sandžaku iz 1574. godine

Izvori:

12 Numaralı Mühimme Defteri (978-79/1570-72), Özet, Transkripsiyon ve Indeks, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, no. 33, Ankara, 1996.

9 Numaralı Mühimme Defteri (977.-978. / 1569.-1570.), Özet ve Transkripsiyon, Orhan Paşazade, İstanbul, 2006.

Ankara, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü,(TK), Tapu Defterleri (TD) 475.

I "documenti turchi" dell'Archivio di Stato di Venezia: inventario della miscellanea a cura di Maria Pia Pedani Fabris; con l'edizione dei registi di Alessio Bombaci. Rome: Ministero per i beni culturali e ambientali, Ufficio centrale per i beni archivistici, 1994.

İstanbul, Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Mühimme defterleri* (MHM) 21, 24, 25, 26, 28.

İstanbul, BOA, *Maliyeden Müdevver Defterleri* (MAD. d.) 675.

Katić, Tatjana. *Opširni popis Prizrenskog sandžaka iz 1571. godine*. Beograd: Istorijski institut, 2010.

Opširni popis Kliškog sandžaka iz 1550. godine. Prijevod i obrada Fehim Dž. Spaho i Ahmed Aličić. Sarajevo: Orijentalni institut, 2007.

Osmanlı Belgelerinde Hırvatista. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü: Ankara, 2010. (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 114.)

Pečevi, Ibrahim Alajbegović. *Historija 1 (1520-1576)*. Predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak. Sarajevo: El-Kalem-Orijentalni institut, 2000.

Pečevi, Ibrahim Alajbegović. *Historija 2 (1576-1640)*. Predgovor, prijevod i bilješke Fehim Nametak. El-Kalem-Orijentalni institut: Sarajevo, 2000.

Putopis Evlije Čelebije, odlomci o jugoslovenskim zemljama. Prijevod, uvod i komentar Hazim Šabanović. Sarajevo: Sarajevo-Publishing, 1979.

Štefanec, Nataša, **Gregl**, Mislav i **Kovačev** Neven, „Prilozi za povijest diplomacije i vojnokrajiškog ratovanja u 16. stoljeću“, *Historijski zbornik LXIII* (2010), br. 1, 169-189.

Vakufnama Ferhad-paše Sokolovića. Prevela Fazileta Cviko u *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Sarajevo: Orijentalni institut, 1985, 217-232.

Literatura:

Casalle, Giancarlo. *The Ottoman Age of Exploration*. New York: Oxford University Press, 2010.

Dakić, Uroš. *The Sokollu family and the politics of cizierial households in the second half of the sixteenth century*. Magistarski rad, CEU Budapest, 2012. Pristup ostvaren 11.6.2015. https://www.academia.edu/2230496/The_Sokollu_Family_Clan_and_the_Politics_of_Vizierial_Households_in_the_Second_Half_of_the_Sixteenth_Century.

Fleischer, Cornell H., *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press, 1986.

Grünfelder, Anna Maria. „Vojna krajina i reformski procesi u ranom novom vijeku, s posebnim osvrtom na primorsku Krajinu i grad Senj“, *Senjski zbornik* 36 (2009), 91-122.

- Hafizović**, Fazileta. „Novi podaci o vakufu/legatu Benlu-age u Đakovu“, *Scrinia Slavonica* 14 (2014), 41-51.
- Hafizović**, Fazileta. „Prilog historiji Gazi Husrev-begovog vakufa – nahija Kožulova u livi Krka“, *Znakovi vremena* 39-40 (2008), 180-199.
- Hafizović**, Fazileta. „Posjedi zvaničnika i njihovih porodica u Kliškom sandžaku u XVI stoljeću“, *Znakovi vremena* 48-49 (2010), 228-257.
- Hrabak**, Bogumil. „Vlaška i uskočka kretanja u severnoj Dalmaciji u XVI stoleću“, *Zbornik Benkovački kraj kroz vijekove 2* (1988), 107-258.
- Husić**, Aladin. „Vojne prilike u splitsko-zadarskom zaleđu u 16. stoljeću: osmanski serhat 1530-1573“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 56/2006 (2007), 125-144
- Jurin-Starčević**, Kornelija. „Krajiške elite i izvori prihoda: primjer jadranskog zaleđa u 16. i 17. stoljeću“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 55/2005 (2006), 243-266.
- Jurin-Starčević**, Kornelija. „Vojne snage Kliškog i Krčko-Ličkog sandžaka pred Kandijski rat-osmanska vojska plaćenika“, u *Zbornik Mire Kolar Dimitrijević* ur. Damir Agičić, 79-93, Zagreb: FF press, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2003.
- Kara**, Gülizar. *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin „Nâdiru'l-mehârib“ adli eserinin edisyon kritiği ve muhtevasinin deđerlendirilmesi*. magistarski rad, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.
- Klaić**, Vjekoslav. *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća, knjiga V, četvrto doba: Vladanje kraljeva iz porodice Habsburga (1527-1740)*. Zagreb: Nakladni zavod MH, 1973.
- Korić**, Elma. „Uloga Ferhad-bega Sokolovića u utvrđivanju granica između Osmanskog carstva i Mletačke republike nakon završetka Kiparskog rata 1573. godine“, *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* 33 (2012), 133-144.
- Korić**, Elma. *Životni put prvog beglerbega Bosne: Ferhad-paša Sokolović (1530-1590)*. Sarajevo: Orijentalni institut, 2015.
- Kužić**, Krešimir. „Osmanlijski zapovjedni kadar u tvrđavama Klis, Lončarić i Kamen oko 1630. godine“, *Zbornik Odsjeka povijesnih društvenih znanosti HAZU* 23 (2005), 187-214.
- Lopašić**, Radoslav. „Prilozi za povijest Hrvatske XVI i XVII stoljeća iz Štajerskog arhiva u Gracu“, *Starine JAZU* XIX (1887), 1-80.
- Mažuran**, Ive. *Hrvati i Osmansko carstvo*. Zagreb: Golden Marketing, 1998.
- Moačanin**, Nenad. *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2001.
- Mujezinović**, Mehmed. *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine III - Bosanska krajina, zapadna Bosna i Hercegovina*. Sarajevo: Sarajevo Publishing, 1998.
- Omašić**, Vjeko. *Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog i Kandijskog rata i njegove posljedice*. sv. 1. Trogir: Muzej grada Trogira, 1971.

- Panciera**, Walter. „Building a Boundary: the First Venetian-Ottoman Border in Dalmatia, 1573-1576.“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 45 (2013), 9-38.
- Šabanović**, Hazim. *Bosanski pašaluk: postanak i upravna podjela*. Drugo izdanje, Sarajevo: Svjetlost, 1982.
- Samardžić**, Radovan. *Mehmed Sokolović*. Drugo izdanje, Beograd: Srpska književna zadruga, 1975.
- Spaho**, Fehim Dž. „Vojna organizacija turske vlasti u Kliškom sandžaku u XVII stoljeću“, *Zbornik Cetinske krajine* 4 (1989), 73-79.
- Traljić**, Seid M. „Tursko-mletačke granice u Dalmaciji u XVI i XVII stoljeću“, *Radovi Instituta JAZU u Zadru* 20 (1973), 447-458.
- Turan**, Şerafettin. „Lala Mustafa Paşa hakkında notlar ve vesikalar“, *Belleten* XXII (1958), no. 88, 551-593.
- Veinstein**, Gilles. „Sokollu Mehmed Pacha“ u *Encyclopaedia of Islam*, vol. IX, 70-71. Leiden: Brill, 1997.
- Zlatar**, Behija. „Kopčići i Vilići“, *Prilozi Instituta za istoriju* XIII (1977), br. 13: 322-327.
- Zlatar**, Behija. „O Malkočima“, *Prilozi za orijentalnu filologiju* 26/1976 (1978), 105-114.
- Zlatar**, Behija. „O nekim muslimanskim feudalnim porodicama u Bosni u XV i XVI stoljeću“, *Prilozi Instituta za istoriju* 14-15 (1978), 1-138.

Several Ottoman Sources Documenting Events In The Dalmatian Hinterland

Elma Korić
Oriental Institute
University of Sarajevo
Zmaja od Bosne 8b
71000 Sarajevo
Bosnia and Hercegovina
E-mail: elma.koric@ois.unsa.ba

Summary

Archival sources of Ottoman provenance abound in data documenting the history of territories that were at some point in history within the borders of the Ottoman Empire, as well as people inhabiting these areas. Among the documents of this type, an exceptionally important group consists of sketchy outlines of decisions made at the Divan meetings, entries in special books called *mühimme defterleri*. In the period 1574-1576, these books (nr. 24, 25, and 26) preserve the outlines of instructions given to Ali-beg Sokolović, who was the sanjak bey of Klis in the given period. Among other things, Book 25 contains the entire copy of the list of names of several military functionaries, together with Ali-beg's request to grant them a stimulating award for the bravery they had shown during a conflict with the Uskoks in the Klis Sanjak. The list includes names of important zaims and spahis, among them members of elite families in Krajina such as the Sokolović, Malkočević, Kopčić, and Atlagić families, as well as some other members of the Ottoman administration and several members of fortification garrisons in the Klis Sanjak. As the document is very extensive, it has not been translated in entirety; instead, those excerpts have been included, with annotations, which offer some new information about the everyday life in the Ottoman-Venetian frontier region in the Dalmatian hinterland during the second half of the 16th century.

Keywords: Ottoman-Venetian frontier region, 16th century, Klis Sanjak, fortification garrison, elites of Krajina, Ali-beg Sokolović